

pa stoji pravilna raba: »očeta grem reševat«; »in šel pogledat« (prav: gledat, 274 in 276). Trpnik ima »od« le za povzročitelja, ne za sredstvo: »zavarovan od dekletovega telesa (prav: z dekletovim telesom) je šel pred njo« (31). »Je rulo drevesa« (31) bodi »ruvalo«, ker nedoločnika »ruti« ni. »Zabave, pojedine in plesi so ljudi utrudile« (135) bodi »... utrudili«. »Se je bil vdinil« (141) bodi »... udinjal«. »Ozdraveti« je neprehodnik, »ozdraviti« prehodnik; »želja, da bi že ozdravil« (149, podobno 360) bodi torej »... ozdravel«. Narobe: »je poživila ulice gruča tlačanov« (374) bodi »poživila« s prehodnim pomenom. »Plat« je ženskega spola, a rečenica »plat zvona bije« je brezosebna, torej »plat zvona je bilo«; zato ne bo prav: »Plat zvona se je oglasil« (277), bolje »... oglasilo«, še bolje »Plat zvona je začelo biti«. Glagol se ujema z osebkom, ne s povednim določilom, če je to drugačnega spola, n. pr. hrast je bil (ne: bila) ovira, hiša je bila (ne: bil) predmet spora, drevo je bilo (ne: bil) samosevec; zato ne bo prav: »napad je bila (prav: bil) zdaj najboljša bramba« (345).

Andrej Budal

(Dalje)

MIROSLAV GORŠE: DOKTOR VALENTIN ZARNIK, NARODNI BUDITELJ, PISATELJ IN POLITIK. (Rokopis je za tisk priredil dr. Drag. Lončar.) Gorše je v tej veliki, razkošni reprezentativni knjigi podrobno in vestno očrtal življenje, pisateljstvo, politično in narodno delo moža, ki je izšel iz najnižjih ljudskih plasti in se z naravnimi darovi povzpел do enega prvih mest v slovenskem javnem življenju šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih let preteklega stoletja. Nekaj let po stoletnici Zarnikovega rojstva in petdesetletnici smrti učinkuje to delo kot vredna proslava Zarnikovega spomina. Dve vseučiliški stolici, ki sta se mu ponujali izven Slovenije, v Padovi in Zagrebu, je Zarnik odklonil in se zadovoljil s skromno službo preprostega koncipienta in poznega odvetnika, da je lahko ostal sredi svojega naroda in rušil nemške utrdbe na slovenskih tleh.

Nekdanji »vajevec« Zarnik je zgodaj pokazal izboren dar za opazovanje, večji kakor za prosto domišljijско ustvarjanje. Njegov jasni in zdravi človeški razum je predobro videl nesmisle vsakdanjega in kmalu tudi političnega življenja, kričeča nasprotja med avstrijskimi zakoni, ki so vsem narodom odmerjali nekaj pravic in pravičnosti, in avstrijskim ponemčevanjem slovenskih dežel. Pero in jezik je posvetil šibajoči satiri, ki je z užitkom švigala po klečeplastvu, po preponižnih, jobovsko potrpežljivih, zmerom odnehljivih, nebogljenih plašnih rojakih in po zmerom drznejših, izzivalno trdih, nepopustljivih in pohlepni Nemcih; s pravo naslodo se je zaganjal v nemčurje in odpadnike Dežmanove vrste.

V Goršetovih sodbah o Zarnikovem delu je svetloba in senca pravično razdeljena, vrline in hibe so pravilno poudarjene. Ob številnih navedbah iz raznih Zarnikovih člankov in govorov se zazdi škoda, da so njegovi zbrani spisi, ki jih je Narodna knjigarna začela izdajati v letu njegove smrti, obtičali pri prvem zvezku in se niso nadaljevali. Zdi se, da bi se morali na novo urediti, oskrbeti s potrebnimi opombami, dopolniti s tem, kar je bilo tedaj v načrtu, a ni izšlo, in zaključiti z Zarnikovimi članki, predavanji in govori, kolikor so se ohranili. Tako bi poleg Goršetove knjige tudi v Zarnikovih delih na novo vstal »dобрšen kos življenja Slovenije, kos narodne, kulturne in politične zgodovine slovenskega naroda« (str. 22), ki se je trideset let prav tesno prepletala z Zarnikovimi stremljenji.

»Oče slovenskih taborov« je navadno znal izbirati pravi trenutek in razvnemati srca, znal je nasprotnike ščipati, zavračati, smešiti, izpodrivati in se je

z leti v tej umetnosti tako izpopolnil, da je skoraj prezgodaj opravil svoj posel. Čez leta se je tovarišem začelo dozdevati, da grmi včasih v prazno, ne dovolj prekanjeno, in da se nekako ne more prilagoditi novim časom in njihovim zahtevam. Sam se je včasih izdajal za voditelja »Mladoslovencev«, a njegovi tovariši mu tega naslova niso nikdar docela priznali. Nadvse zanimiva so Goršetova razmotrivanja na koncu knjige, ko se vprašuje: »Ali je imel Zarnik potrebne voditeljske sposobnosti?« in odgovarja, da ne, ker je bil prenašel, vročokrven, rajši robot kakor uglajen, nestanovit in premalo globok, precej podoben tistemu Hanibalu, ki je znal sovražnika pobiti, a ni umel zmage izkoristiti. Zdi se tudi, da so ga trde borbe za obstanek in za narod prezgodaj izčrpale, da se je do petdesetega leta čisto razdal; že naslednje leto ga je bolezen pahnila v prezgodnji grob.

Lahko se je danes vzvišeno nasmehniti tej ali oni podobi narodnega dela in življenja, majhnim in omejenim ljubosumnostim, razprtijam, sumničenjem in rovarjenjem, vendar si ne moremo tajiti, da slonimo z vsem, kar smo do danes dosegli, tudi na tisti dobi, da so mnogi buditelji, med njimi tudi Zarnik, že takrat jasno videli v naše dni in da se nam kot majhnemu narodu sredi mogočnih, prav nič sentimentalnih sosedov, ki brez pomislekov raztezajo svoj »življenjski prostor«, dokoder jim je le mogoče, vsak trenutek znova lahko zareži v obraz podoben položaj, s kakršnim so se otepali Staro in Mladoslovenci. Goršetova knjiga je izboren priročnik za vse, ki hočejo naše usode do dna razumeti.

Zarnikova podoba je v svoji dobi relativno velika, ker stoji sredi mnogih majhnih in nekaterih sebi enakih ali sebi podobnih. Velika je tudi v razmerju do nasprotnikov in do avstrijskega zmaja, ki je tista leta široko znil, da Slovence vse hkratu pohrusta in asimilira, pa mu je Zarnik spretno porinil kost v goltanec, da se mu je hudo zaletelo. V Zarniku je precej Martina Krpana z njegovim vedrim, pol nezavednim junaštvom in trdno vero v naravno pravico do lastnega življenja. Iz njega bije v politiki tista stran naše čudi, ki jo v slovstvu poznamo iz Vodnika, nekaj iz Koseskega: zdrava in šegava samozavest, ki samozadovoljno uživa, ko se razkazuje in razmahuje, ki ceni tujo veličino, a ji za nič na svetu ni voljna podleči in se odpovedati svojemu bistvu. Zarnik se je boril za »zedinjeno Slovenijo«. Po vojni so jo Slovenci skoraj dosegli — kruto okrnjeno, krvavo obsekano. Ali bi Zarnik vdano prekrižal roke pred njo? Tarča njegovih strel bi postala hinavščina tistih, ki jim ni življenjskega prostora nikdar dovolj in jim je surova moč in samovolja božanski vir za njih »pravičnost«.

Glavna področja Zarnikovega dela, tabori, kranjski deželni zbor, ljubljanski mestni zastop in društva, so naslikana z mnogimi podrobnostmi po prvih virih tiste dobe, z obilico vesti in pričevanj oseb, strank in listov vseh smeri, precej po klasičnem primeru, ki ga je kot nedosežen vzor za take obdelave ustvaril Ivan Prijatelj s »Kersnikom«. Če bi se takim knjigam dodalo tudi abecedno imensko kazalo, bi se njih znanstvena cena dvignila. Dobesedne navedbe so jezikovno in pravopisno približane današnjemu stanju slovenščine, kakor pravi opozorilo na koncu. V razpravah, ki ne zasledujejo strogo znanstvenih smotrov in so namenjene širšemu občinstvu, je to gotovo priporočljivo. Jezikovni plati razprave skoraj ni kaj prirekati. Če pisec pripoveduje o vojnih ciljih Italije iz l. 1858, da je hotel Cavour »pregnati Avstrijce iz Italije in ne pustiti jim niti pedi zemlje tostran Alp in Soče« (str. 7), bi bil moral radi jasnosti, ker ne navaja dobesedno kakega italijanskega vira, spremeniti konec: »... ne pustiti jim niti pedi zemlje na

južni strani Alp in zapadno od Soče.« Obliki »preučevati« (13) in »predrl v notranjost« (48) morda po nepotrebnem nadkriljujeta »Pravopis« Breznika in Ramovša, ki pozna v tem pomenu le »proučevati« in »prodreti«; »predreti« je nekaj drugega, »pre-« je »skozi in skozi«, pro-« pa pomeni »v notranjost, v globino«. »Mlad osmošolec« (32) bodi »Mladi osmošolec«, ker od prej vemo, da je to Zarnik. Nikalni roditelj se rabi le namesto predmetnega tožilnika, ne pa za imenovalnik povednega določila, kakor zmerom češče grešijo naši časopisi: »gibanje francoske komune ni bilo ničesar (sem sodi imenovalnik, torej samo: nič) slučajnega« (64); saj vendar pravimo: »to ni nič hudega«, ne: »to ni ničesar hudega«. »Sokolski... kot Poljak, ki (prav: ti) so splošno znani po svoji uglednosti in vpljivosti, je sila lesen« (32); oziralni stavek naj tu postane vrinjeni stavek, ker se množinski »ki« ne more vezati z ednino »Poljak«. »Vzpodbujevalno« (13 in 28) bodi »Izpodbujevalno«. »Lepa oblika in... beseda sta mu bila (prav: bili) postranska stvar« (36). »Sta se dali dve ženski... peljati na volišče, samo da bi bile oddale (prav: da bi oddali) svoj glas« (61). »Nečimernosti« (77) bodi »nečimrnosti«. »Revue de (prav: des) deux Mondes« (9, 83). Ali so »stragnieri« (69, prav: stranieri) Zarnikovi? Rodilniku besede »Thierfabel« se izognimo, če ne vemo, naj li bo na -e (46) ali na -a (47). Preveč je »ne le samo — ampak tudi« (13, 14, 176) za »ne le — ampak tudi« ali »ne samo — ampak tudi«. Tiskovne: »Na Goriškem in (manjka: v) tržaški okolici« (61), »ki so (prav: se)... poteza« (61), »zaslišuju« (148, = zaslišuje), »bomo radi dajala« (230, = dajali).

Andrej Budal

ARHIV MAKSIMA GORKEGA. Maksim Gorkij, veliki klasik socialistične literature, je bil povezan z vsemi deli sovjetske zemlje in z vsemi deli sveta. Dnevno je prihajalo v njegovo stanovanje stotine pisem z visokega severa, iz ukrajinskih kolhozov, iz kubanskih kozaških vasi, od meja Daljnega vzhoda in iz različnih krajev sovjetske dežele. S pismi za nasvet in pomoč, z veselimi in resnimi mislimi so se obračali nanj pisatelji in znanstveniki, stahanovci in učenci, letalci in otroci. Gorkij je vsa ta pisma prebiral.

V Arhivu Maksima Gorkega je 40.000 pisem. Med njimi pisma največjih ruskih in inozemskih pisateljev, več kot 3000 otroških pisem in približno 500 dopisov iz uredništev najrazličnejših revij in časopisov. V ruski in v svetovni literaturi je komaj moči najti pisatelja, ki bi bil tako povezan z ljudstvom, kakor je bil Maksim Gorkij. Nekoč, v zadnjih letih svojega življenja, je Maksim Gorkij pripovedoval, da je v štiridesetih letih svojega družbenega in literarnega delovanja napisal nič manj kot 20.000 pisem.

Jasno je, da so carjevi žandarji uničili velik del njegove korespondence. Mnogo pisem se je tudi izgubilo. Velik del pisem pa še ni najdenih in jih bo uprava Arhiva ljubosumno iskala. Že sedaj so mogli zbrati v Arhivu približno 5000 pisem Gorkega.

Gorkij je bil pri svojem odpisovanju zelo natančen in je vedno osebno odgovarjal. Vedno znova je izjavljal, da se pri ljudstvu uči. V nekem pismu je napisal: »Zelo često dobivam pisma kolhoznikov; ponosni so na uspehe svojega dela, delo jih pomlaja in razumejo, da more samo kolektivno delo rešiti kmeta kaznilniškega življenja, v katerem je prej životaril. Vedno bolj pogosto dobivam taka dragocena pisma, ki pomlajajo tudi mene.«

Pomemben in najdragocenejši del Arhiva so rokopisi pisateljevih del. V treh letih svojega obstoja je Arhiv zbral približno 2000 rokopisov njegovih romanov,